

TÜSİAD YÜKSEK İSTİŞARE KONSEYİ TOPLANTISI KONUŞMASI
TUNCAY ÖZILHAN – TÜSİAD YÜKSEK İSTİŞARE KONSEYİ BAŞKANI
16 Haziran 2023

Sayın Başkan, Sayın Divan, TÜSİAD'ın Değerli Üyeleri, Sayın Basın Mensupları,

2023 yılının bu ilk TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi toplantısında hepinizi Başkanlık Divanı adına saygıyla selamlıyorum. Genel kurul toplantımız 6 Şubat'taki deprem felaketinden tam bir gün sonraya denk gelmişti. Bu nedenle daha önce ilan ettiğimiz gündemi iptal etmiştik. Şubat'tan bu yana, bir yandan tarihimizin bu en korkunç depreminin yaralarını sarmaya yoğunlaştık, diğer yandan da bir seçim sürecinden geçtik. Dolayısıyla Ankara'da geçen Aralık ayında yaptığımız toplantıdan bu yana uzun bir süre geçti. Bu uzun sürenin ardından yoğun gündemi bugün birlikte değerlendirme fırsatı bulduğumuza seviniyoruz.

Değerli üyeler,

Konuşmama öncelikle geçirdiğimiz seçim süreci ile başlamak istiyorum.

Türkiye, bunca yıllık demokrasi kültürü ve tarihiyle, seçim yarışını adil rekabet koşullarında ve siyasi nezaket kuralları içinde yürütecek olgunluğa sahip. Buna karşılık geçtiğimiz seçim döneminin, iktidarın ve muhalefetin sıkıntılarımızı çözmek ve ülkemizi ileri taşımak için önerdikleri programları yapıcı bir ortamda tartışarak geçirdiğimizi söyleyemeyiz. Fakat seçimleri çok yüksek katılım oranlarıyla ve siyasi olgunlukla tamamladık. Toplumumuz bir kere daha seçme hakkı konusundaki hassasiyetini ortaya koydu. 13. Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ı, kabinesini ve Büyük Millet Meclisi'mize seçilmiş olan tüm vekillerimizi bir kez de buradan tebrik ediyoruz.

Seçimlerin çoğunluğun iradesini ortaya çıkartması demokrasinin çok önemli bir ayağı. Bir o kadar önemli olan demokratik standartların bulunduğu seviyeyi daha yukarı taşıyabilmek. Bu çerçevede demokrasi 85 milyon seçmenin tamamının ve tüm toplum kesimlerinin iradesinin, görüş ve tercihlerinin de gözetilmesini; temel haklarının, hukukunun korunmasını gerektirir. Ülkemizin temel konularında her türlü görüşün demokrasinin ilkeleri çerçevesinde gündeme gelebilmesini ve tartışılarak kararlaştırılmasını önemsiyoruz. Bu amaçla her parti liderinin kendi tabanına rol model olmasını, diğerlerini ötekileştirecek bir üsluptan kaçınmasını diliyoruz. İstişarenin, farklı görüşlerin ve eleştirinin demokrasimizi ileri taşıyacağına inanıyoruz. Bu parlamento döneminde temel hak ve özgürlüklerin hem bireysel hem de kolektif alanlarda çok daha yükselebilmesi için yeni bir heyecanla yeni bir atılım yapabilmeyi diliyorum.

Değerli üyeler,

Cumhuriyetimiz ikinci yüzyılına girerken artık bazı değerlerin oturmuş olduğunu görmekten büyük bir memnuniyet duyuyoruz. 100 yıllık Cumhuriyet tarihimize bakınca, Cumhuriyet değerlerine bağlı olmanın, çoğulcu demokrasiye sahip çıkmanın, laiklik ilkesine sadakatin, kaynak dağılımının piyasa ekonomisi ile düzenlenmesinin, kurallara dayalı liberal dünya düzeninin parçası olmanın, ülkemizde derinlere kök salan bir geleneği olduğunu görüyoruz. Zaman zaman tartışmalara konu olmasına rağmen, Türkiye'nin yönetim anlayışında hep bu temel değerlere geri dönülüyor. Fakat bu temel değerler üzerinde yapılan tartışmalar, kafalarda soru işaretleri oluşturuyor. Bu yüzden temel değerler konusunda netleşmeli ve çoğulcu demokrasiyi, laikliği, piyasa ekonomisini ve kurallara dayalı liberal dünya düzeninin parçası olmayı artık tartışma dışına itmeliyiz. Bu netleşme, ülkenin istikametinin belirgin olmasını sağlayacak. Bu istikameti tüm dünya görecek. Bu tartışmayı geride bırakınca bugün çözmekte zorlandığımız sorunları çok daha kolay çözebilir durumda olacağız.

Bu sorunların başında ekonomi geliyor.

Göstergeler ekonomimizin belki de son 10 yılın en sıkıntılı döneminden geçtiğine işaret ediyor. Buna göre, ihracat geriliyor, cari açık artıyor, net rezervler eksiye geçiyor, bütçe açığı büyüyor, hayat pahalılığı satın alma gücünü düşürüyor, yüksek enflasyon bilançoları bozuyor ve işlem maliyetlerini artırıyor, mevduat ve kredi faiz oranları yükseliyor, politika faiz oranının düşüklüğüne rağmen yatırımlar canlanmıyor, TL değer kaybediyor, yabancı yatırımcı gelmiyor. Uzun süredir ilk defa "ikiz açık" yaşıyoruz.

Arka arkaya sıralayınca sıkıntılı bir tabloya işaret etmesine rağmen, aslında bu sorunlar çözümsüz değil. Yeter ki sorunun kaynağını doğru teşhis edelim ve buna uygun bir politika setini şeffaf ve takvime bağlı olarak uygulayalım. Bu çerçevede Cumhurbaşkanlığı yardımcımız Sayın Cevdet Yılmaz'ı ve Hazine ve Maliye Bakanı Sayın Mehmet Şimşek'i ve Merkez Bankası Başkanı Sayın Hafize Gaye Erkan'ı kutluyor ve görevlerinde başarılar diliyoruz. Yeni ekonomi yönetimi ile ekonomik istikrarın kısa sürede tesis edilmesini ve ülkenin yeniden hızlı ve sağlıklı bir büyüme patikasına girmesini temenni ediyoruz. Şimdiye kadar yapılan açıklamalar doğrultusunda itibarı yüksek bir ekonomik programın hazırlanarak ilan edilmesi, kilit kurumlara liyakati ön planda tutan ve piyasalara güven veren atamaların yapılması ve Merkez bankası başta olmak üzere ekonomi politikalarının şekillenmesinde etkili olan kurumların esas görev tanımlarına uygun bir çalışma düzenine girmesi, bu içinde bulunduğumuz tablodan çıkışta çok yardımcı olacaktır. Bu adımların atılmasıyla hem içeride hem de dışarıda ekonomiye güven hızla toparlanacak ve güvenli adımlar ile yol almak mümkün olacaktır.

Sayın Mehmet Şimşek'le bugün toplantı öncesinde TÜSİAD yönetimi olarak bir araya geldik. Ekonomik durumla ilgili tespit ve önerilerimizi Sayın Bakan'la paylaştık. Açık ve samimi bir toplantı oldu. Sayın Bakanın çalışmalarını tamamladıktan sonra ortaya koyacağı ekonomik programın makroekonomik istikrar yönünde katkı sağlamasını bekliyoruz.

Değerli üyeler,

Yukarıda dediğim gibi, Türkiye'de piyasa ekonomisi köklü bir tarihe sahip. Bunu yakın zamanda bir kez daha gördük.

Türkiye geçmişte hem piyasa ekonomisini hem de piyasaya devletçi müdahaleleri tecrübe etmişti. Ancak ta Osmanlı'dan beri, kısa süren kısmi uygulama dönemleri hariç, piyasaya öncelik veren model gündemde oldu. Türkiye'de hiçbir zaman Çin'de, Sovyetler Birliğinde veya başka Doğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi sürekli ve ekonominin her alanına yayılan bir devletçi ekonomi geleneği görülmedi. Zamanında karma ekonomi modeli çerçevesinde piyasa müdahalesini benimsemiş olan başka ülkeler gibi biz de bu anlayışı, mahsurlarını görerek, terk ettik. Türkiye gibi girişimci sayısı çok, rekabet ortamı oldukça gelişkin, iş yapma kültürü zengin, üretim yapısı güçlü, sosyal ve sendikal haklar tarihi köklü bir ülkede, devletin piyasaya yoğun müdahale anlayışı sonuç vermiyor. Demek ki, ekonomi politikalarını, bizim gibi sosyalizm geçmişi olmayan liberal demokratik ülkelerin piyasa modeli doğrultusunda düzenlemek gerekiyor.

Piyasa modelinde devlet piyasa dengelerini şekillendirmek için selektif olarak müdahale etmez ama özel sektöre yol göstermek üzere veri derler, yayınlar, araştırmalar yapar, analizler ve tahminler hazırlar. Devlet denetim yapar, piyasaların rekabetçi biçimde işleyişini sağlayacak önlemleri alır, piyasa aksaklıklarının önüne geçer ama fiyatlar arz ve talep tarafından belirlenir. Devlet vergi toplar ve kamusal mal ve hizmetleri tedarik eder. Devlet ayrıca piyasa aksaklıklarının olduğu durumlarda toplumsal sonucu iyileştirmek için de müdahale eder. Örneğin çevre, bölgesel kalkınma, gelir adaletsizliği, istihdam yaratma gibi alanlar için maliye politikaları, sosyal politikalar, üretim ve dış ticaret politikaları kullanılır.

Değerli üyeler,

Türkiye ekonomisinin sorunlarının çözümü için üç ayaklı bir program gerekiyor. Bu üç ayağı makroekonomik istikrar, yapısal reformlar ve hukuk devleti oluşturuyor. Bu başlıkların üçüne de eş zamanlı başlamak gerekiyor. Bu durumda her birisi diğerlerinin etkinliğini artıracak ve sorunların daha kısa sürede ve daha az maliyetle çözülmesi mümkün olacak.

İşe, her şeyden önce makroekonomik istikrarı sağlayarak başlamak gerekiyor. Enflasyon şeytaniyle mücadele ve TL'ye güveni yeniden sağlamak birinci önceliğimiz. Ancak enflasyonla mücadelenin yolu TL'ye değer kazandırmaktan geçmiyor. Çünkü TL değer kazanınca, bu durum ister istemez ithalatı ucuzlatıyor, ihracatı pahalandırıyor ve dış açık yükseliyor. 2001 krizi sonrasında yaşadığımız süreç bize bu dersi iyi öğretti. Bu nedenle yurtdışından para girişi yaşanması halinde TL'de ortaya çıkması muhtemel değerlenmenin önünü almak ve döviz akışını piyasada bırakmak yerine zaten zayıflamış olan Merkez Bankası rezervlerini tahkim etmek gerekiyor.

Ana hedef enflasyonla mücadele olurken, sıkı para politikası tercihleri büyümede arzu edilmeyen bir yavaşlamaya ve yaşam standartlarında bozulmaya yol açmamalı. Burada maliye politikası devreye girmeli. EYT uygulaması, vatandaşın hayat pahalılığı karşısında ezilmemesi için doğru olarak yapılan harcamalar, deprem felaketinin yol açtığı hasarın telafisi için tabii ki yapılması gereken ilave harcamalar gibi nedenlerle bütçe açığında ister istemez bir artış ortaya çıkıyor.

Fakat, itibarı yüksek bir ekonomi programının açıklanması, bütçe açığındaki arızı bozulmanın istikrarsızlık unsuru olarak görülmesinin önüne geçer. Zaten böyle bir program kısa sürede olumlu sonuçlarını hissettirmeye başlar ve ülke yeniden sağlıklı bir büyüme patikasına döner.

Açıklanacak programda maliye politikasında harcama disiplinine uyulup uyulmadığına dikkat edilecektir. Deprem ve halkın satın alma gücünün korunması gibi zorunlulukların kamunun harcamalarında ister istemez yol açtığı artışın dengelenmesi için bazı kalemlerde tasarrufa gidilebilir. Özellikle üretim hamlesi açısından etkisi sınırlı, henüz planlama aşamasında olan, çevresel etkileri yüksek olabilecek projeler ertelenebilir. Ayrıca, kamunun satın almalarında ve sağladığı hizmetlerde haksız rekabete yol açabilecek uygulamalar konusunda hassas olunması, ülkedeki üretim ve yatırım ortamının sağlıklı işleyeceğinin işareti olacaktır.

Standard para ve finans politikalarına dönülmesiyle makroekonomik istikrarın tesisi sağlanacak olmakla birlikte cari açık sorununun çözümü daha zor olacak ve daha uzun zaman gerektirecek. Bunun için kapsamlı politikalara ve iyi bir planlamaya ihtiyaç var.

Cari açık sorunu, Türkiye ekonomisinin başlangıçtan itibaren en temel sorunu ola geldi. Sorunun temelinde hammadde ve temel girdilerde ithalata bağlı üretim yapısı var. Cari açık sorununu çözmek için bu yapıyı dönüştürmek gerekiyor. Bu eğitimden teknoloji politikalarına, dış ekonomik ilişkilerden adalet mekanizmasına kadar uzanan geniş bir alanda bir dizi reformu gerektiriyor. Bu reformlar olmadan, dünyada talebin güçlü olduğu ürünlerde, yüksek teknolojiye dayalı, yüksek katma değerli bir üretim yapısına geçmeden, cari açık sorunu çözülüyor. Sadece TL'nin değer kaybetmesi, cari açığı fazlaya dönüştürmüyor.

Dolayısıyla hem cari açığı azaltmanın hem de enflasyonu aşağı çekmenin, işe yaradığı teoriyle olduğu kadar tecrübeyle de bilinen tek yolu üretim ve tasarruf artışıdır. Üretimi ve tasarrufları artırmadan tüketim artışının sonu cari açığın bozulması oluyor. Bunun sürdürülebilir olmadığı aşikar.

Türkiye geçmiş dönemde altyapıda önemli bir atılım yaptı. Otoyollar, tren yolları, limanlar, havalimanları ve köprüler hem Türkiye'nin dört bir köşesini birbirine bağladı hem de Türk ürünlerinin dünyaya ulaşmasının imkanını açtı. Şimdi bu yolları ve limanları Türk ürünleriyle doldurmak istiyorsak daha fazla üretmeli ve yatırım yapmalıyız.

Üretimi ve yatırımı artırmak için önce makroekonomik istikrarı sağlamak gerekiyor. Beraberinde eğitim, bilim, teknoloji, bölgesel kalkınma, kayıtdışı ile mücadele, vergi ve teşvikler, Kobilerin kurumsallaşması, ölçek ve verimlilik artışı temelinde dönüşümü, yeşil ekonomi gibi başlıklarda yapısal reformları hayata geçirmeliyiz.

Bu reformlar, üretimi artırırken, gelirin paylaşımını daha adil yapmak açısından da önemli. Çalışanların üretimden hak ettiği payı almasını sağlamak ve geniş kesimlerin satın alma gücünü korumak gerekiyor.

Üretim yapısını dönüştürürken yaşadığımız deprem felaketini ve bizi bekleyen Marmara depremini de unutmamamız gerekiyor.

Makroekonomik istikrar ve yapısal reformların yanı sıra yatırımı artırmak için uzun vadeli öngörülebilirliği sağlayacak kurumlara ve kurallara dayalı bir ekonomi yönetimi ve girişimci ekosistemi gerekir. Bu da bizi üçüncü başlığımız olan hukuk devleti alanına getiriyor.

Yatırımların artması için elverişli koşullar, hukukun üstünlüğünün ve yargı bağımsızlığının şüphe götürmediği, güçler dengesinin sağlandığı, çoğunlukçuluğun değil çoğulculuğun esas olduğu, ifade özgürlüğünün tam olarak korunduğu, şeffaflığın ve hesapverebilirliğin tesis edildiği, atamalarda liyakatin esas olduğu, özerk kurumların bağımsızlığının güvence altında olduğu, politikalarda ve kararlarda sürekliliğin sağlandığı bir yönetim modeli ile sağlanır.

Türkiye'nin rekabetçi olmak dışında başka bir seçeneği yok ve aslında bu durum çoğulcu demokratik bir sistemin vazgeçilmezliğini de güçlendiren bir unsur.

Değerli üyeler,

Yaşadığımız küreselleşme çağında ekonomik büyüme ve refah artışı, dünya ekonomisi ile nasıl entegre olduğumuzla da yakından ilişkilidir. Türkiye'nin küresel politikada hangi ticaret bloku içinde yer alacağı ekonomik performansını da etkiler. Bir ülkenin dış politikasında o ülkenin itibarı, güvenliği ve refahı esastır. Ülkelerin dış politikası ve yer aldıkları uluslararası ittifaklar, benimsedikleri ekonomik çerçeve ve iç politikada geçerli olan norm ve değerlerle uyum içinde olmalıdır. Türkiye dış politikasını hiç şüphesiz kendi menfaatleri doğrultusunda belirlemeli. Hem bölge ülkeleriyle hem de küresel güçlerle ilişkilerini ilkeler ve kurumsal yapılar üzerinde geliştirmeli. Jeopolitik gerilimlerin arttığı, küresel dengelerin hassas olduğu günümüzde, Türkiye açısından demokratik ülkeler topluluğunun içinde yer almak önemlidir. Ekonomik ilişkilerimiz açısından en önemli partnerimiz olan Avrupa'nın dijital ve yeşil dönüşüm projelerinin dışında kalmayı düşünemeyiz. İnisiyatifi ele alarak AB müktesebatını uygulamaya dönük ev ödevlerimizi yapmaya başlayabilir, özel sektörümüzün ısrarla beklediği gümrük birliğinin dekarbonizasyon ve dijitalleşme süreçlerini destekleyecek şekilde güncellenmesi için müzakerelerin önünü açabiliriz.

Değerli üyeler,

Covid-19 pandemisi, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile başlayan savaş, deprem felaketi gibi arka arkaya gelen bir dizi olayla sınıandığımız zor bir dönemden geçtik. Birçok yara aldık. Bu yaraların sarılması ne kolay ne de hızlı olacak. Ancak bu bizim ülkemiz ve hepimiz üstümüze düşen sorumluluğu üstlenmeye hazırız. Siyasetçilerimizin de iktidarı ve muhalefetiyle aynı sorumluluk duygusuyla hareket edeceğine inanıyoruz. Uluslararası kabul gören, sınanmış politikaları kararlılıkla uygulayarak; ortak aklı devreye sokarak; istişare ve görüş alış-verişini yürüterek bu zor günleri el birliğiyle aşacağımıza inanıyoruz.

Bu görüş ve temennilerle hepinizi saygıyla selamlıyorum.